

شماره جلسه: ۱۶۵ درس خارج فقه آیه الله نجفی دامنه تاریخ: ۱۴۰۴/۰۲/۱۶ سه شنبه

مقرر: مصطفی اله دادی

موضوع عام: مسائل مستحدثه موضوع خاص: بورس و اوراق بهادار موضوع اخص: (۱۸)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

در مسأله دیگری فرموده‌اند: آنچه در خرید و فروش سهام شرکت سهامی عام مورد معامله واقع می‌شود (مبیع) - همان طور که قبلاً ذکر شد - باید «دارایی‌های شرکت» باشد؛ بنابراین، اگر حقیقه عین دارایی‌های شرکت سهامی به خریداران فروخته نشود، بلکه فقط در منافع حاصله شرکت شریک شوند، صحیح نیست^۱.

در نقد بیان مذکور باید گفت: ظاهراً دلیلی بر عدم صحت این معامله نیست یا حداقل برای ما معلوم نشده است. لذا اگر مثلاً کسی به دیگری بگوید که مبلغی معین را به پرداز تا تو را در سود فلان کار یا معامله سهیم و شریک کنم، اشکالی ندارد. یعنی اخذ سود سهام در فرایند بازار بورس بلامانع است. به عبارت دیگر خرید و فروش سهام در اینجا مشارکت در منافع شمرده می‌شود. لذا هر چند این کار بیع نیست لکن بوسیله عقود دیگر مثل مضاربه یا مشارکت قابل تصحیح است. در ادامه گفته‌اند: چنین قراردادی در بعضی موارد عرف تطبیق به قرض می‌شود که در حقیقت خریداران سهام به شرکت سهامی قرض می‌دهند، مشروط به اینکه مقداری از سود و منافع حاصله را دریافت نمایند که در این صورت، قرض ربوی و حرام محسوب می‌شود و در برخی موارد نیز نوعی خرید یا معاوضه باطل به حساب می‌آید.

۱. توضیح المسائل جامع، ج ۴، ص ۶۸۷، م ۱۵۷۸.

در نقد این بیان هم می‌توان گفت: حتی بر فرض پذیرش آن چنین است که اگر صورت خرید سهام به نحو مشارکت در اعیان باشد، بنا بر نظر خودشان اشکالی ندارد. اگر هم صورت خرید سهام به نحو مشارکت در سود باشد، می‌تواند در عقودی مثل شرکت، مضاربه، مزارعه و... قرار گیرد. لذا خرید و فروش سهام در اینصورت هیچ اشکالی ندارد.

از طرفی دیگر هم باید گفت: خرید سهام هیچ‌گاه قرض محسوب نمی‌شود. بلکه خریدار، سهام را مالک می‌شود. وقتی کسی سهام شرکتی را بخرد، در سرمایه آن شرکت سهیم شده و در پایان کار از سود شرکت بهره‌مند می‌شود. البته طبیعی است که سود سهامی که دارایی و عین دارد با سود سهامی که فاقد آن است متفاوتند. این خرید سهام اصلاً در مقوله قرض قرار نمی‌گیرد، بلکه مشارکت در منافع است و اگر هم ذیل قرض قرار گیرد می‌توان آن را از قرض خارج کرد و در عقودی مثل شرکت مضاربه و غیره قرار داد. لذا خریدار سهام به اندازه سهمش در سرمایه شرکت سهیم است و سود سهام به او پرداخت می‌شود که بر اساس نوعی عقد شرکت منعقد شده و در اینجا مشارکت در سرمایه حاصل شده نه بیع. - یعنی او چیزی را نخریده است - بلکه در سرمایه مشارکت نموده است.

حقیقت عقد و آنچه در خارج واقع می‌شود در اینجا عقد مشارکت است که در بازار بورس به نام بیع سهام نامیده شده است. این کار اشکالی ندارد. لذا حقیقت یک چیز با نامگذاری عوض نمی‌شود. از جهت دیگر هم اشکال آن است که بیع سهام چگونه می‌تواند قرض ربوی محسوب شود و معاوضه باطل شمرده گردد؟!

در مسأله دیگری گفته‌اند: بعضی از شرکت‌های سهامی اعیان و دارایی قابل توجهی ندارند و عمده «بَرند»، نشان تجاری و امتیاز آنها دارای ارزش است و به عنوان سهام تلقی شده و در بورس مورد معامله قرار می‌گیرد؛ خرید و فروش (بیع) این بخش از سهام صحیح نیست.^۲

مراد از «بَرند»، نمانام یا نشان تجاری که به انگلیسی برند (brand) و به فرانسوی مارک (marque) نامیده می‌شود عبارت است از طرح، نماد یا هر ویژگی دیگری که مشخص کننده خدمات یا فروش محصولات خاص است که به وسیله آن از دیگر محصولات و خدمات مشابه

متمایز می‌گردد.

باید گفت: کسانی که غیر از ثروت خود شخصیتی ندارند می‌خواهند با استفاده از وسایل نشاندار و دارای برند و مارک به خود ارزش بدهند ولی وقتی دو جنس دارای یک کیفیت باشند ولی یکی برند و دیگری بدون آن باشد ارزش بالاتر برند توجیهی ندارد.

لذا گفته‌اند: اگر برند تجاری به عنوان سهام تلقی شود و در بورس قرار گیرد خرید و فروش این بخش از سهام صحیح نیست. ولی باید گفت: عدم صحت خرید چنین سهامی بلا دلیل است. برخی از برندها نشانه کیفیت بهتر یک محصولند که ارزش آنرا افزایش می‌دهند. لذا اگر یک شرکت، برند خود را در شرکت بورس عرضه کند و در فرایند آن معامله‌ای حاصل شود اشکالی ندارد. نیز اگر تولیدکننده‌ای با شرکتی مذاکره کند و خود را تحت لیسانس او قرار بدهد و از منفعت برند و نشان تجاری او استفاده کند و بدین وسیله سود بیشتری ببرد اشکالی ندارد. بنابراین یک برند و نشان تجاری خود دارای ارزش و اعتبار است و عرضه آن در بازار بورس و خرید و فروش سود آن اشکالی ندارد. برخی برای استفاده از منافع برند یک شرکت اقدام به خرید یا اجاره آن می‌کنند. برند یک شرکت هم دارای ارزش و اعتبار است و مال محسوب می‌شود چرا که عقلا حاضرند برایش هزینه کرده و پولی بپردازند. لذا خرید و فروش سهام برند یک شرکت هم اشکالی ندارد. بله اگر کسی بدون اجازه اقدام به این کار کرده و از برند شرکتی استفاده کند مرتکب تقلب شده است.